

PROBLEME ÎN LEGĂTURĂ CU PREDAREA LIMBII ROMÂNE ÎN CLASELE A V-A—A VII-A

DE

S. STATI

Sarcina de răspundere și onoare care revine profesorilor de limba română, aceea de a deprinde pe elevi cu întrebuințarea corectă a limbii noastre literare, de a le desvolta dragostea adâncă pentru limba maternă, este mai grea și complexă pentru clasele a V-a—a VII-a, care dau elevilor baza cunoștințelor de gramatică. Pe linia învățării staliniste despre limbă și traducând în fapt hotărârile sesiunii lărgite a Secțiunii a VI-a a Academiei R.P.R., în aceste clase studiul limbii române a devenit materie principală.

Hotărârea a arătat că programele școlare și manualele n'au ținut seama, chiar după reforma învățământului, de importanța gramaticii în predarea limbii, morfologia a fost subestimată în favoarea sintaxei, studiul foneticii a fost programat după cel al sintaxei, iar dezvoltarea unor deprinderi ortografice la elevi a fost neglijată. Programa pentru clasele a V-a—a VII-a și manualele folosite în cursul anului școlar 1952/1953 au ținut seama de directivele date prin hotărârea mai sus menționată și au urmărit ca, la baza predării limbii române în școlile de toate gradele, să stea studiul gramaticii și al regulilor ortografice. În cadrul planului de învățământ al școlii de zece ani se repartizează pentru limba română, săptămânal, 10/9 ore (din care 6,5 de gramatică) la clasa a V-a, 7 ore (din care 4 pentru gramatică) la clasa a VI-a și 6 ore (din care 3 pentru gramatică) la clasa a VII-a. Aceste cifre arată clar atenția care se dă studiului limbii române și în special gramaticii.

Programa înlătură tradiția nefastă de a rupe morfologia de sintaxă, de a le studia izolat. Pentru a putea asimila în clasa a V-a noțiunile de morfologie sistematică, sunt necesare cunoștințe elementare de sintaxă, de aceea cele 18 ore de repetare a cunoștințelor generale de sintaxă și punctuație căpătate de

elevi în clasele I—IV sunt binevenite. Pe linia legării permanente a problemelor de morfologie cu cele de sintaxă, se prevede la fiecare capitol de morfologie studiul funcțiilor fiecărei categorii gramaticale în propoziție. Programa are în permanență în vedere chestiunile de ortografie. Studiind fonetica, li se dau elevilor principalele reguli ale pronunțării corecte legate de scrierea corectă, iar la morfologie și, în mai mică măsură, la sintaxă se prevăd aproape după fiecare capitol aplicații de ortografie și punctuație. Exercițiile de analiză a structurii cuvintelor, de căutare a familiilor de cuvinte, formarea deprinderii de a găsi repede legătura dintre părțile propoziției și raporturile în care se găsesc propozițiile într'o frază, — toate acestea contribuie la însușirea conștientă și la precizarea regulilor de ortografie și de punctuație. Aceste principii după care e întocmită programa analitică marchează un simțitor progres față de anii trecuți.

Deoarece sistemul liniar de predare a limbii române a fost introdus în școlile noastre abia în anul școlar 1952/1953, programa pentru acest an a avut un caracter de tranziție, cu toate dificultățile inerente acestei situații. Unele cunoștințe prevăzute pentru clasa a V-a depășeau posibilitățile de asimilare ale elevilor. Aceștia nu căpătaseră, în majoritatea cazurilor, noțiunile elementare de gramatică în clasele I—IV. Examenele au arătat că elevii n'au înțeles unele chestiuni de fonetică (distincția între vocalele plenisone și semisone, accentul principal și secundar) sau de morfologie (formarea cuvintelor, schimbări fonetice în rădăcina cuvintelor, unele detalii prea amănunțite dela pronume, dativul etc., conjugarea pasivă etc.). La clasa a VII-a s'a predat întreaga gramatică pentru completarea, pe baza principiului studierii concentrice, a noțiunilor de fonetică, morfologie și sintaxă. S'a cerut material foarte bogat la un nivel științific considerabil ridicat, accesibil numai unor elevi care au făcut cei doi ani precedenți după sistemul liniar.

Dificultățile provocate de schimbarea sistemului de predare nu justifică însă atitudinea unor cadre didactice care socotesc că materia pentru clasa a V-a și a VII-a e prea grea și care s'au preocupat numai să epuizeze întreaga programă, deși vedeau că elevii nu asimilează totul, au neglijat sau au redus aproape cu totul exercițiile practice și au pus exclusiv pe seama programei deficiențele observate la examene.

Manualele folosite în cursul anului școlar 1952/1953 au fost cele vechi, adică întocmite după sistemul predării concentrice, ceea ce a produs numeroase dificultăți. Există mai întâi numeroase neconcordanțe chiar între manuale. De pildă definiția « rădăcinii », definițiile categoriilor gramaticale diferă dela un manual la altul (a se vedea definiția adjectivului; în manualul de clasa a V-a: « cuvintele flexibile care lămuresc substantivele arătând însușirile ființelor și lucrurilor se numesc *adjective* »; în manualul de clasa a VII-a: « cuvântul care determină (explică mai bine) un substantiv, exprimând însușirea obiectului numit prin acel substantiv, se numește *adjectiv* »); ceea ce în manualul de clasa a VII-a se numește *adjectiv pronominal nehotărît*, în celelalte manuale se numește doar

adjectiv nehotărît etc. Cele mai numeroase neconcordanțe se observă între manuale și programă, lucru foarte explicabil. Dăm numai câteva exemple mai evidente: «formarea cuvintelor» figurează în programă la începutul capitolului de morfologie, iar în manuale la sfârșit; în manuale nu e vorba deloc despre schimbări fonetice în rădăcina cuvântului; manualele nu împart substantivele în declinări; lipsesc din manualul de clasa a VII-a diferitele forme de viitor și sensurile lor, folosirea subjonctivului pentru imperativ etc. etc. Pentru a ajuta pe profesori, Ministerul Învățământului Public a recomandat folosirea manualului de gramatică elaborat pentru clasele a VIII-a—a XI-a, dar nu s'a îngrijit în suficientă măsură ca acest manual să fie pus din timp la dispoziția profesorilor.

Un ajutor prețios pentru profesori și elevi a fost apariția — e adevărat, foarte tardivă — a unui «culegeri de exerciții gramaticale pentru clasele a V-a și a VI-a». Culegerea prezintă material suplimentar, bogat și bine ales, pentru fixarea cunoștințelor dobândite cu prilejul predării fiecărui capitol de gramatică din manuale. Exercițiile propuse constituie un îndrumător pentru profesor, care poate să alcătuiască el însuși exerciții noi și variate, ținând seama de nivelul clasei și — în cât mai mare măsură — de posibilitățile fiecărui elev în parte.

La editarea viitoarelor manuale trebuie să se acorde toată atenția problemelor pe care le ridică unele exerciții. De pildă, exercițiile de silabisire conțin multe exemple de «i nesilabic», problemă foarte importantă pentru ortografie, pe care însă manualele existente n'o tratează (despre semivocale se vorbește numai ca element de diftong și de triftong). Exercițiile pentru conjugarea reflexivă nu conțin numai exemple de reflexiv propriu zis și de reflexiv pasiv, așa cum prevede programa. Dacă nu e recomandabil să se încarce capitolul acesta cu prea multe amănunte, atunci textele propuse de culegere pentru analiză trebuie înlocuite. În culegere e vorba despre numeralul cardinal *amândoi*, ca e în manuale nu apare, deși ridică probleme de declinare și ortografie. Exercițiile au de obicei în vedere greșelile curente ale elevilor și luptă să le suprime, totuși se mai strecoară unele omisiuni. Astfel, la articolul posesiv nu se dau deloc exemple de situații când vorbitorul nu știe cu care dintre substantivele precedente să facă acordul («posibilitățile de educare a — nu *ale* — tinerei generații»).

Nivelul nesatisfăcător al părții de gramatică din manuale se explică în primul rând prin lipsa unui tratat de gramatică a limbii române, trecut de mulți ani în planul Institutului de lingvistică din București, prin lipsa unor manuale de ortografie, ortoepie și punctuație, a căror alcătuire revine aceluiași institut. Revine de asemenea institutului sarcina de a elabora manuale de gramatică pentru învățământ, în colaborare cu Ministerul Învățământului Public. Hotărârea scsiunii lărgite a Secțiunii a VI-a a Academiei R.P.R. prevedea de altfel ca institutele de lingvistică să-și întocmească planurile de lucru, “dând precădere problemelor ridicate de necesitățile școlii noastre”, să ajute “Ministerul Învățământului Public la alcătuirea planurilor de învățământ pentru școlile superioare și a programelor și manualelor pentru învățământul de toate

gradele” și « la elaborarea unor metodici științifice de predare în școli a limbii române ».

Începând din anul școlar 1952/1953, în școala noastră a fost adoptat sistemul liniar de predare a gramaticii, în baza căruia fonetica, morfologia și sintaxa se repartizează de-a-lungul claselor a IV-a—a VII-a. Experiența bogată și îndelungată a învățământului sovietic a dovedit că predarea liniară a gramaticii e superioară celei concentrice, prin faptul că permite adâncirea problemelor (numărul de ore pentru fiecare capitol e considerabil sporit), asigură participarea activă a elevilor și transformarea cunoștințelor teoretice în deprinderi practice. Programa pentru anul școlar 1952/1953 fiind o programă de tranziție, clasele a V-a și a VII-a au avut mult material și, din această cauză, la foarte multe școli nu s'a putut respecta principiul de a rezerva mai multe ore pentru exerciții decât pentru expunere.

Un alt principiu care a stat la baza predării limbii române în clasele a V-a—a VII-a a fost strânsa legătură dintre lecțiile de gramatică, unde elevii cunosc structura limbii literare și legile ei, și cele de lecturi literare, unde ei se familiarizează cu cele mai bune exemple de limbă literară prin operele clasicilor noștri. Această legătură este absolut necesară pentru ca elevii să-și însușească limba literară în cele mai bune condiții, să dobândească deprinderile ortografice și ortoepice necesare, să aibă o exprimare clară și bogată. Rezultate bune au obținut profesorii care explică sensul cuvintelor bazându-se pe analiza lor morfologică (la lecțiile de lectură literară), care dau indicații ortoepice întemeiate pe cunoștințe de fonetică și deprind pe elevi cu citirea expresivă, pe baza analizei structurii propoziției și a frazei. Pentru a înțelege profunzimea conținutului și înalta măiestrie artistică a clasicilor noștri, s'au dovedit foarte indicate analizele gramaticale însoțite de analize stilistice. Analizele stilistice au dat darul de a deștepta interesul și dragostea elevilor pentru problemele de limbă. Rezultate frumoase au obținut în această privință clasa a VII-a dela Școala de fete nr. 45 din București și dela Liceul de băieți nr. 1 din Cluj, datorită strădaniei unui grup de profesori destoinici și bine pregătiți.

Faptul că elevii claselor a V-a—a VII-a studiază și limba rusă, pune problema asigurării, pe cât posibil, a unității de predare, a identității definițiilor și clasificărilor. Manualele respective nu concordă asupra clasificării adjectivelor, a conjugării imperativului, a formării cuvintelor. De exemplu, la limba rusă, elevii învață să despartă cuvintele în rădăcină, tulpină și terminație, iar la română ei deosebesc prefix, rădăcină, sufix și terminație. Pe de altă parte, profesorii care predau cele două limbi n'au încercat întotdeauna să remedieze aceste lipsuri. Așa se explică de ce elevii clasei a VI-a dela Liceul clasic mixt din București n'au înțeles specificul pronumelui reflexiv în română și rusă, n'au înțeles unele particularități ale verbului reflexiv, deși ele sunt comune ambelor limbi, și au învățat câte două definiții deosebite pentru aceeași categorie gramaticală. La multe școli, cum ar fi Școala nr. 45 de fete din București și altele, asemenea

dificultăți nu se ivesc, pentru că profesorii discută problemele înainte de predare și ajung la soluții unitare. E regretabil că unii profesori care predau alte discipline nu apreciază lucrările scrise și în funcție de corectitudinea stilului și a ortografiei.

Profesorii noștri s'au străduit să cunoască și să aplice creator metodele pedagogiei sovietice, să-și ridice neconținut nivelul profesional, folosind studiul individual, schimbul de experiență, lecțiile deschise și cercurile pedagogice. Astfel, în București, cercul pedagogic al raionului « Grivița Roșie » a dat rezultate bune. S'au ținut lunar ședințe de referate, s'a organizat ținerea de lecții deschise cu o largă participare a profesorilor de specialitate, s'a ținut la 20 noiembrie 1952 o consfătuire de producție cu subiectul « Predarea gramaticii la clasele a V-a—a VII-a » și hotărârile luate s'au aplicat de îndată la multe școli din raion. Seriozitatea cu care au privit profesorii de limba română dela acest cerc pedagogic problemele de gramatică și metodică predării ei s'au oglindit în succesele obținute la examenele de sfârșit de an.

Nivelul cadrelor didactice dela catedrele de limba română este inegal, mai ales la clasele a V-a—a VII-a. S'a observat că în special profesorii tineri au multe greutăți în predarea gramaticii, din cauza pregătirii nesatisfăcătoare pe care au primit-o în facultăți până la reforma învățământului, din cauza lipsei unei metodici a predării gramaticii limbii române. Pe de altă parte, unii profesori în vârstă nu au renunțat la concepția că gramatica e o disciplină secundară, neînsemnată. Ei predau gramatica formalist, nu leagă morfologia de sintaxă, se mulțumesc cu definițiile manualelor și cer elevilor să le memorizeze. Catedrele de limba română pentru clasele a V-a—a VII-a sunt adesea ocupate de profesori cu altă specialitate, invocându-se motivul că româna e o materie ușoară! Revine Ministerului Învățământului Public sarcina să treacă de îndată la remedierea acestei situații prin îmbunătățirea pregătirii cadrelor necalificate pentru limba română, dar care au dovedit atașament pentru noua disciplină și o mai bună organizare a facultăților de filologie, pentru ca ele să promoveze în proporțiile cerute cadre de specialitate.

Îmbunătățindu-și neconținut metodele de predare, profesorii claselor a V-a—a VII-a dela liceul de băieți nr. 1 din Cluj au folosit în predarea lecțiilor de gramatică schițe și tablouri și au înlesnit astfel înțelegerea problemelor abstracte, s-au familiarizat pe elevi cu analizele gramaticale. Dictările repetate la intervale scurte, în clasele care nu stăpâneau în deajuns scrierea corectă și controlul temelor au dus la rezultate bune.

Exercițiile gramaticale ajută pe elevi să lege învățarea teoretică a gramaticii de practica vorbirii, dezvoltă posibilitățile lor de exprimare și-i deprind să scrie corect. Mulți profesori s'au mulțumit să folosească materialul din culegerea de exerciții pentru clasele a V-a și a VI-a, să dea aceleași exerciții pentru întreaga clasă, fără a ține seama de nivelul diferit al elevilor. Nu e justă atitudinea unor profesori care consideră că a găsi exerciții potrivite pentru un grup

redus de elevi sau chiar exerciții individuale e ceva « ideal », dar cu neputință de realizat. De asemenea nu e destul să se folosească această metodă numai în perioada pregătirii examenelor, așa cum s'a făcut la Școala de fete nr. 45 din București. La multe școli, elevi au dat la examen numai exemple actuale sau « politizate », ceea ce arată că în timpul anului profesorii au folosit și ei de preferință asemenea exemple, n'au ales exemplele cele mai bune și mai bine realizate din punct de vedere artistic din operele clasicilor, n'au împiedicat pe elevi să construiască exemple după șablon.

Îndrumând pe elevi în alcătuirea exemplurilor personale, profesorii trebuie să dea o deosebită atenție expunerilor orale și compunerilor. Unele răspunsuri dela examene arată că nu s'a combătut cu destulă eficacitate vorbirea șablon, inexpresivă, lipsită de conținut. La prea puține școli s'a analizat din punct de vedere lingvistic măiestria artistică a clasicilor noștri, așa cum apare ea în textele citite. Metoda folosirii caietului de cuvinte în vederea îmbogățirii vocabularului nu s'a extins încă suficient. În grija de a forma la elevi o exprimare cât mai îngrijită și bogată, profesorii trebuie să se străduiască să fie ei înșiși un exemplu. Totuși, exagerările trebuie cu mare atenție evitate, pentru ca, de pildă, unii elevi din clasa a VI-a să nu mai folosească în lucrările lor asemenea « perle » stilistice: « Crivățul frământă natura descrisă de poet într'o gravitate adolescentă ».

Desfășurarea examenelor la majoritatea școlilor s'a făcut în conformitate cu instrucțiunile Ministerului Învățământului Public în ceea ce privește data, durata lucrărilor scrise și procedeele de notare. Faptul că examenele pentru fiecare obiect s'au dat în aceeași zi la toate școlile din țară, a făcut ca să nu existe posibilitatea schimbului de experiență între profesorii care predau un anumit obiect la aceeași școală sau în același raion și a îngreunat totodată posibilitatea controlului din partea organelor ministerului.

Având în vedere cum se prezentau până acum doi-trei ani elevii claselor a V-a— a VII-a, slaba lor pregătire în ce privește gramatica, cartografia și punctuația, se poate afirma cu tărie că rezultatele examenelor din anul acesta au fost mulțumitoare și au marcat un incontestabil progres. Recapitularea s'a făcut în bune condiții, din vreme și sistematizând materialul pe teme. La multe școli s'au folosit din plin orele de consultație, mai ales pentru elevii clasei a VII-a sau pentru elevii mai slabi.

Biletele de bază trimise dela minister au cuprins esențialul din întreaga materie. Profesori care, în trecut, nu terminau niciodată materia nu și-au mai putut permite să consacre cea mai mare parte din ore chestiunilor care-i interesează în mod deosebit și să neglijeze astfel restul problemelor. Pe de altă parte, biletele i-au ajutat pe elevi la recapitulare și la studiul pentru examen. Conținutul unor bilete n'a contribuit însă destul la părăsirea formalismului și a schematismului în studiul gramaticii. Problemele teoretice au fost prea numeroase, cel puțin la clasa a V-a, ceea ce a făcut ca o serie de elevi, cu o slabă pregătire în timpul anului, să dea răspunsuri foarte bune la proba orală, pentru că — văzând

pe ce se pune accentul — « tociseră » la repezeală regulile și definițiile. Aceiași elevi, la lucrarea scrisă, au dat rezultate slabe. Generalizând rezultatele pentru regiunile Iași și Craiova, organele Ministerului Învățământului Public au putut stabili că la clasele a V-a—a XI-a, chiar atunci când elevii sunt înarmați cu cunoștințe teoretice la ortografie și la analizele gramaticale, aceste cunoștințe se aplică destul de greu. Sunt puține cazuri de școli unde să nu i se fi dat gramaticii importanța cuvenită, unde elevii să nu poată răspunde bine măcar la partea teoretică. (Un exemplu ca acela al clasei a V-a B dela 'o școală din Iași — unde elevii nu cunosc nici cele mai elementare noțiuni de gramatică, unde un elev definește atributul ca « a patra parte din propoziție » — este cu totul izolat și se datorește profesorului Popovici Simion, care predă fără plan de lecție și face el însuși greșeli foarte mari în analizele gramaticale.)

Subiectele la lucrările scrise au fost, în general, bine alese și potrivite cu posibilitățile elevilor. Dificultăți serioase au fost numai la clasa a V-a, unde subiectul « Problema socializării agriculturii în *Lazăr dela Rusca* » li s'a părut elevilor foarte greu, aproape la toate școlile unde s'a făcut cercetarea noastră. Subiectul pentru clasa a VII-a (caracterizarea eroilor romanului « Tânăra Gardă ») a plăcut elevilor și a fost bine tratat la școlile unde bibliotecile au această carte. Ministerul Învățământului Public nu s'a preocupat în deajuns de înzestrarea bibliotecilor școlare. Lipsurile sunt numeroase, elevii sunt nevoiți să citească numai rezumatele și fragmentele din manuale, iar lucrările scrise nu pot fi la înălțimea așteptărilor.

Din analiza lucrărilor scrise se vede că ele sunt mult mai izbutite din punct de vedere al conținutului decât ca stil și ortografie. Elevii scriu cu multă dragoste despre teme pe care le înțeleg, care le sunt apropiate sufletește. De pildă, la clasa a VI-a B dela Școala elementară nr. 3 din Iași, școală care se găsește în cartierul în care a trăit Ilie Pintilie, toate lucrările scrise (subiectul a fost tocmai despre Ilie Pintilie) au luat note de trecere și multe au fost deosebit de frumos scrise. Greșelile ortografice continuă să formeze o problemă serioasă în toate școlile noastre, inclusiv la clasele a V-a—a VII-a. Faptul că nu se fac destule dictări, că nu se dau suficiente exerciții, faptul că nu toți profesorii dela alte obiecte acordă atenție felului în care sunt redactate lucrările scrise la obiectele ce predau, diferențele de ortografie, chiar între profesori — toate acestea explică fără îndoială situația nesatisfăcătoare care mai dăinuie încă. Apariția noilor norme ortografice și a Micului dicționar ortografic, elaborat de către Institutul de lingvistică al Academiei R.P.R., va contribui desigur în mod hotărâtor la remedierea acestor serioase lipsuri.

Noua atitudine față de studiul limbii române și, mai ales, față de gramatică se oglindește în programa școlară și, în bună parte, în manualele pentru clasa a V-a—a VII-a.

Noile metode de predare sunt introduse treptat, în continuă luptă cu vechile metode și concepții. Această luptă nu s'a terminat în anul școlar 1952,1953,

dar însemnatele succese înregistrate arată că victoria revine cadrelor didactice avansate, care și-au însușit concepția marxist-leninistă despre limbă și societate. Pentru remedierea lipsurilor care privesc studiul gramaticii la clasele a V-a— a VII-a revine Ministerului Învățământului Public sarcina de a îmbunătăți nivelul viitoarelor manuale, de a lupta pentru calificarea cadrelor didactice, de a recomanda tuturor profesorilor, indiferent de specialitate, să se preocupe de exprimarea corectă și de ortografia elevilor lor. Pe de altă parte, revine Institutului de lingvistică al Academiei R.P.R. sarcina să publice cât mai curând Gramatica limbii române, manuale de ortografie și ortoepie și manuale de gramatică pentru clasele a V-a—a VII-a și a VIII-a—a XI-a, în colaborare cu Ministerul Învățământului Public.

(Articol redactat pe baza materialului cules de pe teren de colectivele institutelor de lingvistică).